

Peter Rezman

OGLEDALCE

ali kako sta Martin Krpan in Peter Klepec spet razkazovala svoje mišice po Slovenskem, in ne samo to

UVOD

Včasih, ko sem še hodil v šolo, sem ob nedeljah moral "po komandi" v bližnjo farno cerkev k maši. In bili so tudi takšni dnevi, ko sem z veseljem šel, saj sem vedel, da je sejem. Sejem. Stojnice so se šibile pod pisano kramo, ki ji zdaj pravimo kič, nam pa je bila takrat neizmerno všeč.

Posebno rad sem si ogledoval drobna ogledalca, okrogla, s športnimi podobami zadaj. Podoba je bila malo napeta, dvakrat navrtana, dve drobnii kroglici sta se podili sem ter tja, pa ju je bilo težko spraviti v luknjici.

Takšno drobno ogledalce, veste, še vedno hranim. Pa ga obrnem zdaj sem zdaj tja, včasih ga komu posodim, da se počese in očedi; vedno se kaj vidi v tem ogledalcu. Ko ga tako obračam, pa drobnii kroglici ropočeta in škrebljata, tam na napeti podobi dveh nogometašev.

NASTOPAJO:

Martin Krpan

Peter Klepec

Martinek Spak

Hlapec Jernej

Lepa Vida

Natakarica Ančka

Črtomir

Butalski kovač

Zeleni Jurij

Vlado Novina - predstavnik urada Lepša bodočnost

1. slika

(URAD LEPŠA BODOČNOST)

ČRTOMIR (pri okencu udarja s pečatom).

LEPA VIDA (noseča sedi v kotu).

HLAPEC JERNEJ (vstopa za Martinekom Spakom in ga zvesto posluša).

MARTINEK SPAK: Jernej, danes bodo prišli neki ostareli umetniki ali cirkusanti, artisti, kakor je sporočil Vlado Novina. Treba jim je urediti zdravstvene knjižice in vse drugo.

HLAPEC JERNEJ: Vsekakor, vsekakor šef. Toda... kako pa... mmmm, kje so pa do zdaj delali?

MARTINEK SPAK: Bili so v službi naroda, zdaj pa mora naš narod poskrbeti za vse papirje, da bodo še naprej lahko živeli.

HLAPEC JERNEJ: Hm. Naroda. Pa ne bo potem zopet kakšnega karanja? Mi se moramo boriti za pravico, za svoj kos kruha.

MARTINEK SPAK: Vlado jamči. Sicer pa, sem že povedal, ne? Kako je, Črtomir, no kako?

ČRTOMIR: Štempljam, štempljam.

MARTINEK SPAK: Lepo, lepo. (Hlapcu) Domenjeno, ne!?

HLAPEC JERNEJ: Da, šef.

MARTINEK SPAK (hoče oditi, pa se ustavi in zaupno reče Jerneju): Ali še pleše v dancingu tista... Daromila ali kako?

HLAPEC JERNEJ: Bogomila?

MARTINEK SPAK: Ja, ja, Bogomila. Ali se še slači pred ljudmi?

HLAPEC JERNEJ: Ampak šef, to ni slačenje, ona je umetnica, in takšni poklici so danes cenjeni...

MARTINEK SPAK (ga pocuka za brk): Ti, ti, Jernej. Belo kožo ima, ne? (Strogo) Pazi, da ne bom jaz moral kdaj zagovarjati njegovega štempljanja. Ne rečem, da ni sposoben, toda papirjev nima. Kaj pa je sploh bil prej?

HLAPEC JERNEJ: Najprej je bil nekakšen bojevnik, potem pa duhovnik.

MARTINEK SPAK: Far? No, vidiš, če bodo sitnosti, madona... ti boš odgovarjal. (Odide).

HLAPEC JERNEJ: Črtomir!

ČRTOMIR: Da, šef?

HLAPEC JERNEJ: Si slišal?

ČRTOMIR: Ničesar nisem slišal. Štempljam, šef.

HLAPEC JERNEJ: Torej: danes bodo prišli neki ostareli umetniki ali artisti, kakor je sporočil tovariš Martinek Spak. Treba je urediti vse papirje.

ČRTOMIR: Hm. Naroda...

HLAPEC JERNEJ: Kaj naroda! Kaj pa ti odgovarjaš! Poštempljaj tiste papirje pa pika. Zdaj mi boš pa še ti pamet solil! Bogu se zahvali, da je Bogomila zastavila besedo zate. Plemenita ženska. Umrli bi zate.

ČRTOMIR: Da, šef.

HLAPEC JERNEJ (proti Lepi Vidi): Kaj pa ta?

ČRTOMIR: Ne vem, šef. Celo jutro že sedi tukaj in gleda, kaj jaz vem kam.

HLAPEC JERNEJ: Hm, pa naj sedi. Ali ni noseča?

ČRTOMIR: Ne vem, šef.

HLAPEC JERNEJ: Kam pa zijaš? Madona, fejest baba je morala biti. Ti pa ne veš. Ni čudno, da te je Bogomila pustila.

ČRTOMIR: Je že tako.

HLAPEC JERNEJ: No torej, ko pridejo cirkusanti, da me

ne boš klical, štempljaj jim lepo knjižice in napotnice, potem pa naj gredo tja, kamor jih pošljemo. (Mu vrže formularje).

ČRTOMIR: Napotnice?

HLAPEC JERNEJ: Napotnice, ja. Pa kaj nas briga. Štempljaj jim pa je.

ČRTOMIR: Da, šef.

HLAPEC JERNEJ (odide).

LEPA VIDA: Gospod!

ČRTOMIR (molči).

LEPA VIDA: Tovariš!

ČRTOMIR: Ja?

LEPA VIDA: Tovariš uradnik, ali bo zame tudi kakšen papir?

ČRTOMIR: Zate?

LEPA VIDA: Nisem ravno cirkuška artistka, bila pa sem v službi naroda.

ČRTOMIR: Si kar mislim. Kdo pa si?

LEPA VIDA: Nimam nobenih papirjev. Vedno so me klicali Lepa Vida.

ČRTOMIR: Le kako lahko živiš brez papirjev? Bo kar držalo, da sem uganil tvoje usluge narodu, če si noseča. Pa brez papirjev.

BUTALSKI KOVAČ (vstopi): -br dan. Jaz sem Butalski kovač in sem prišel po naročilu. Znam delati vile, lopate pa tudi volka sem že skoval. Ampak potem sem moral za nekaj časa nehati in sem se čisto odvadil kovati, tako da zdaj delam le še kaj špičastega, če dobim kje kakšno kladivo in kos železa, da začnem udrihati po njem. Prišel sem, ko sem dobil sporočilo, da tukaj dobim papir za Lepšo bodočnost. Če rabite kakšne osebne podatke, prosim, sem vam na voljo. Doma sem iz Butal, kjer ostaja na kupe mastnega gnoja... Tovariš, gospod, ali me ne slišite?

ČRTOMIR: Že dolgo nisem slišal takšnega klopotca.

BUTALSKI KOVAČ: Klopotca? Sporočili so mi, da se moram javiti v urad za Lepšo bodočnost. Zdaj sem pa tu.

ČRTOMIR: Ničesar ne vem.

BUTALSKI KOVAČ: Ničesar ne ve. Ja križana gora, gospa, gospa, ali ste ga slišali!? Ničesar ne ve, zato je pa tako. Kako bi bilo, če bi meni kdo rekel: skuj mi volka, pa bi odvrnil, da ne znam. Saj me s kože denejo! Ne rečem, da bi ga ne koval dolgo, ampak naredil bi ga. Vsi vedo, da znam kovati volka in bi ga. Tudi vam ga skujem, če hočete, gospa.

LEPA VIDA: Ne, ne rabim volka.

BUTALSKI KOVAČ: Saj za to gre. Vi ne rabite volka in jaz nimam dela. Tale mi pa noče dati napotnice. Lepo so mi rekli: v urad za Lepšo bodočnost pojdi. Tam dobiš vse. Je to tu? Je. On pa kaj? On pa ničesar ne ve.

ZELENI JURIJ (pride plašno).

BUTALSKI KOVAČ: Ali tudi vi rabite napotnico? Ampak tale je noče dati. Jaz jo pa rabim. Slišite, gospod uradnik, mi rabimo napotnice.

ČRTOMIR: Ničesar ne vem.

ZELENI JURIJ: Khm, khm...

ČRTOMIR: Jaaaa?

ZELENI JURIJ: Khm, ne vem, ali je tukaj urad Lepše bodočnosti?

ČRTOMIR: Da.

ZELENI JURIJ: Jaz sem prišel po napotnico.

ČRTOMIR: Poklic?

ZELENI JURIJ: Hm, eeee...

ČRTOMIR: Od kod ste, iz cirkusa?

ZELENI JURIJ: Ne.

ČRTOMIR: Ni napotnice. Ni!

ZELENI JURIJ: Ja, ampak so rekli...

ČRTOMIR: Ni!

BUTALSKI KOVAČ: Ste videli, gospa, ničesar ne ve. Ste videli. Ni? Tudi vi bi imeli eno napotnico, a ne, gospa?

LEPA VIDA: Da.

BUTALSKI KOVAČ: Saj sem vedel, vsi bi radi šli, tale pa ničesar ne ve. Kje je kladivo, kje nakovalo, da skujem velikega volka, da bo požrl vse uradnike!

(Zunaj se zasliši pesem): Kar zaslužimo, / vse zapijemo, / pol pa gremo pijan' domov!

MARTIN KR PAN in PETER KLEPEC (vstopita).

MARTIN KR PAN: Bog daj dober dan, dobri ljudje. (Petru) Ravno se drži, saj še nisva nič pila! (Glasno) Kdo je tukaj glavni?

ČRTOMIR: Želite?

MARTIN KR PAN: Midva, Martin Krpan in Peter Klepec, slovenska korenjaka, sva prišla po napotnici, da se ne bova več klatila po svetu in trkala na srca mladih ljudi.

ČRTOMIR: Sta delala v cirkusu?

MARTIN KR PAN: Ne.

ČRTOMIR: No, torej ni napotnic.

MARTIN KR PAN: Kako ni? Kaj praviš, Peter?

PETER KLEPEC: Kaj...?

BUTALSKI KOVAČ: Tudi mi bi radi napotnice, pa jih ni za nas. Za cirkuške artiste jih pa imajo. Za nas, poštene delavce, pa je le prazna vreča. Gospa, najbolje je, da gremo, saj ne bomo ničesar dosegli.

MARTIN KR PAN: Kaj se to pravi, enkrat sem bil norec, dvakrat pa, sem že rekel, da ne bom. Usedla se bova tukajle in tako dolgo sedela, da bova dobila svoj papir; še cesarja sem stisnil za potrdilo, pa tegale pisuna ne bi? S pisuni je hudič. Kaj misliš, Peter?

PETER KLEPEC: Gladovna stavka!

MARTIN KR PAN: No ja, mislim, da ne bi vzdržala.

PETER KLEPEC: Potem pa trda pest!

MARTIN KR PAN: Misliš?

PETER KLEPEC: Zakaj pa ne, saj sva Martin Krpan in Peter Klepec. Takoj grem ven po eno smreko in zmlatim tole nič, zmeljem ga v sončni prah. Uničim ga kot črno muho...

MARTIN KRPAŃ: Počasí, Peter. Močna sva, ampak tegale tukaj bova diplomatsko. Poglej. (Se obrne proti Črtomíru). Čuj, fant, takoj napiši papír, če ne grem po mesarico in kíj pa tí odsekam glavo ter jo vržem psom! Potem boš videl, ko ne boš več videl in boš moral brez glave, kot vsi pisuni tega sveta, napisati sto napotnic. Tako! Kaj mislíš zdaj?

ČRTOMIR: Nič. Ní napotnic za vsakega postopača. Te napotnice so le za cirkuške umetnike.

PETER KLEPEC: Nič ne bo z diplomacijo. Grem po drevo.

MARTIN KRPAŃ: Počakaj, Peter, bom še enkrat poskusil. Halo! Takoj papír za mene in za Petra! Za tegale kovača, za tole gospo in za tistega zelenca tamle. Za vse. In to takoj, drugače tí natakнем modra očala, kí se spreminjajo v rumena in vse druge barve! Papír sem (ga vleče iz pisalne mize)!!!

ČRTOMIR: Na pomoč!

HLAPEC JERNEJ (priteče): Kaj je tukaj?!

MARTIN KRPAŃ: Kaj te briga! Tegale tukaj bom zmlel v prah, če ne bo dal od sebe papírja. Zadavím ga kot glisto. Kdo sí tí? Če rabiš napotnico, še zate jo bo moral napisati.

HLAPEC JERNEJ: Le počasí, le počasí! Resnica je, da se je treba za resnico boriti, toda vedeti je treba, na čigavi strani je.

MARTIN KRPAŃ: Na mojí!

HLAPEC JERNEJ: Le počasí. (Črtomíru) Kaj sí zdaj zakuhál?!

ČRTOMIR: Jaz? Vsi bí radi napotnico, pa nihče ní delal v cirkusu.

HLAPEC JERNEJ: Od kod pa so potemtakem?

ČRTOMIR: Jih nísem spraševal.

HLAPEC JERNEJ: No, kdo ste in kaj želite?

MARTIN KRPAŃ: Martin Krpan sem, tole pa je...

BUTALSKI KOVAČ: Butalski kovač...

HLAPEC JERNEJ: Vi ste Martin Krpan. Doma?

MARTIN KRPAN: Bil sem nekoč na Vrhju pod Sveto Trojico. Zdaj pa se potikam okoli s Petrom Klepcem, drva sekava in druge stvari počneva. Pa tudi kakšno glavo bi še odstranil, če bo treba!

HLAPEC JERNEJ: No, no! Mirno se pogovorimo. Ali ste kdaj služili narodu?

MARTIN KRPAN: Seveda sem, celo cesarstvo sem rešil, ko sem Brdavsju glavo odstrigel.

HLAPEC JERNEJ: Dobro, dobro... Črtomir, vpiši tega tovariša!

MARTIN KRPAN: Si slišal!? Vpiši!

HLAPEC JERNEJ: Kaj pa vi?

PETER KLEPEC: Jaz sem Peter Klepec.

HLAPEC JERNEJ: Ali ste kdaj služili narodu?

PETER KLEPEC: Tega ne vem. Lahko pa stopim ven po kakšno drevo in pometem s tole pisarno...

HLAPEC JERNEJ: Da, da, da... Vpiši! Pa vi?

ZELENI JURIJ: Jaz sem Zeleni Jurij in sem vsako pomlad prinesel, eee, narodu pomlad.

HLAPEC JERNEJ: Čudno. Naj bo. Piši. Pa vidva?

BUTALSKI KOVAČ: Jaz sem Butalski kovač. Jaz sem vsako pomlad narodu skoval volka!

HLAPEC JERNEJ: Kako? Volka? Eh, to pa ne. Sicer pa, Črtomir, tukaj je spisek vseh oseb, ki imajo pravico dobiti napotnico. (Odide).

ČRTOMIR: Ime?

MARTIN KRPAN: Martin Krpan.

ČRTOMIR: Poklic?

MARTIN KRPAN: Sekalec glav!

ČRTOMIR: Številka čevljev?

MARTIN KRPAN: Ne vem.

ČRTOMIR: Kako?!

MARTIN KRPAN: Ne vem!

ČRTOMIR: Ne ve... (Gleda v spisek). Čudno, vsi so na spisku.

BUTALSKI KOVAČ: Saj sem vedel, saj sem vedel. Ali sem tudi jaz gor? Sem, ne? Seveda sem, saj moram biti. Pa vi ste tudi gotovo na spisku, gospa. Saj morate biti, saj je rekel "vsi". A, "vsi" ste rekli?

ČRTOMIR: Mir! Naslednji!

PETER KLEPEC: Peter Klepec.

ČRTOMIR: Poklic?

PETER KLEPEC: Ruvalec smrek, drobilec kamenja, ubijalec pisarniških muh?

ČRTOMIR: Številka čevljev?

PETER KLEPEC: Tri.

ČRTOMIR: Kako tri? Tri ne more biti.

PETER KLEPEC: Tri, če rečem!

ČRTOMIR: Dobro, tri. Naslednji!

ZELENI JURIJ: Zeleni Jurij.

ČRTOMIR: Z z z z z. Zeleni Jurij, da! Aha, poklic: nosač pomladi. Čudno. Številka čevljev?

ZELENI JURIJ: Triinštirideset.

ČRTOMIR: Naslednji!

BUTALSKI KOVAČ: Butalski kovač.

ANČKA (vstopi).

ČRTOMIR: B b b , aha, kovač. Številka čevljev?

BUTALSKI KOVAČ: Jaz imam vedno škornje.

ČRTOMIR: Ne ve. (Mu da papir). Naprej!

LEPA VIDA: Lepa Vida.

ČRTOMIR (išče po spisku): Ste res noseči?

LEPA VIDA: Da.

ČRTOMIR: In kdo bo skrbel za narod?

LEPA VIDA: Ne vem.

ČRTOMIR: Hm, pa kaj me briga. Številka čevljev?

LEPA VIDA: Jaz sem bosa.

ČRTOMIR (pogleda čez pult): Ne ve! Naslednji!

ANČKA: Ančka.

ČRTOMIR: Samo Ančka? Aha, prva si na spisku. Bivša natarica in beračica. Kakšni ljudje neki so to? Številka čevljev?

ANČKA: Osemintrideset. (Kot drugi, tudi ona odide).

ČRTOMIR: Naslednji... naslednji... So že odšli? Hvala bogu. In ti ljudje so služili narodu? Zato je pa tako. (Sloni na pultu in gleda za njimi).

MARTINEK SPAK: No, kako je, tovariš Črtomir?

ČRTOMIR (skoči nazaj na stol in prične štempljati): Udarjam, tovariš direktor, udarjam.

MARTINEK SPAK: Ste dobili seznam napotnic?

ČRTOMIR: Sem, tovariš drektor.

MARTINEK SPAK: Je bil že kdo tukaj?

ČRTOMIR: Bili, bili. Vsi. Ampak, kakšni ljudje so to?

MARTINEK SPAK: Kakršnikoli že, služili so narodu, zdaj jih pa ta noče več.

ČRTOMIR: Ni čudno!

MARTINEK SPAK: Pa vendar moramo dobro poskrbeti zanje, saj so vendar ljudje.

2. slika

(KRJAVLJEVA KRČMA)

KRJAVELJ (pride za šank in si daje opravka).

MARTIN KRPAN (pride s Petrom Klepcem): Te papirje morava zaliti! Krjavelj, daj liter!

PETER KLEPEC: Liter gor!

KRJAVELJ: Sta pa židane volje.

BUTALSKI KOVAČ (pride medtem): Smo, smo, borba je bila. Daj še meni kozarec. Tale dolenjec je res dober... ampak naše, butalsko, ribezovo vino je pol hudiča. Daj,

daj kozarec...

PETER KLEPEC: Kar k najinemu litru si pristopil?

BUTALSKI KOVAČ: Si ga mar nisem zaslužil? Ko sem jih začel z volkom strašiti, so papirji kar sami frčali skupaj. Ti bi jih moral videti, Krjavelj. Tudi ti bi jih dobil, če bi jim povedal tisto o hudiču.

KRJAVELJ: Kaj bi tisto...

BUTALSKI KOVAČ: Nič, nič. V strah jih moraš vzeti, drugače ni nič. Ko bi mene ne bilo...

MARTIN KRPAN (prime Butalskega kovača in mu zlije kozarec vina v usta): Takole!

PETER KLEPEC: Drugače menda ne gre. Samo takrat je tiho, ko ima kaj v ustih.

MARTIN KRPAN: Kaj pa ti, Krjavelj? Nisi šel po napotnico? Saj smo skupaj garali za ta narod, ki nas zdaj tako bogato poplačuje in izkazuje hvaležnost.

KRJAVELJ: Kakšna napotnica neki? Poglej (pokaže okoli sebe), to je moja napotnica. Ukaniti znam ljudi in... poznanstvo s Primožem, saj veš. Skupaj smo se tolkli za svobodo in vse, kar imamo zdaj.

MARTIN KRPAN: Primož je bil res hraber in boril se je kot lev. On naj kar uživa svoj mir po revoluciji. Vsaj lahko bi ga, pa kar naprej nekaj preobrača in razmišlja, kot dober gospodar.

PETER KLEPEC: Ti si vedno imel namazan jezik, pa se je še Primož ujel, kakor se vidi?

KRJAVELJ: Nič se ni ujel. Primož je čisto O.K. Kolikokrat je prihajal sem s svojo družbo. Vedno je bil solidno postrežen. Zdaj ga pa ni več tolikokrat. Ne sme več piti.

MARTIN KRPAN: Ne sme piti?

KRJAVELJ: Zdravje ga daje. Saj sta vidva tudi vse življenje garala, toda spati štiri leta v hosti... človeku se mora nekje poznati.

MARTIN KRPAN: Ja no, švercal sem vedno rad, pri cesarju, pri kralju, pa tudi zdaj, nič ne rečem. Terensko delo me je veselilo, spal sem pa le vedno na gorkem.

KRJAVELJ: No, vidiš! Kaj, ko bi takrat bili vsi terenci?! Še zdaj bi bilí samo terenci. Klatili bi se okoli kot kure brez glave.

PETER KLEPEC: Ti si tudi znal vedno po pravih strunah brenkati. Ni ti sile. Še zdaj ne, ko nas spravljajo v neki super počivalni dom.

KRJAVELJ: Fanta, tako je to. Sama bi morala misliti na stara leta in se že prej kakšnega pametnega dela oprijeti. Kot jaz. Zgoraj so lepe dvoposteljne sobice, promet je, ni kaj. Primoževe družbe sicer ni več, so pa drugi, mladi. Vlado Novina večkrat pride in pripelje celo krdelo. Dobro se razumemo. Veseli, mladi ljudje so to. Meni ne bo treba nikamor. Meni že ne.

VLADO NOVINA: (v rokah ima poslovno aktovko): Zdravo!

MARTIN KRPAN (bolj zase): Mi o volku, volk na vrata.

VLADO NOVINA: Prosim?

MARTIN KRPAN: Bog daj zdravo, pravim.

VLADO NOVINA: Bog daj?

MARTIN KRPAN: Pa zdravo, no!

PETER KLEPEC: Kaj je, Vlado? Starih običajev si se otresel. Bog ti sploh ne gre več z jezika, jaz pa dobro pomnim, ko si še bandero nosil.

VLADO NOVINA: Bog? Nisem veren. Tole je moj bog (položi torbo na pult). Daj deci, Krjavelj.

KRJAVELJ: Tvojega?

VLADO NOVINA: Ja, saj veš, teran... Kaj pa... tiste domače slivovke še imaš kaj?

KRJAVELJ: Seveda, seveda.

VLADO NOVINA: Primoža grem obiskat v biro. Mož resda ne bi smel več piti, pa saj veš, kako je. Stara navada - železna srajca. Rad ima, če mu v tejle torbi kaj prišvercam.

MARTIN KRPAN: Krjavelj je pa ravno rekel, da to škoduje njegovemu zdravju.

VLADO NOVINA: Škodi, škodi. V življenju vse

škoduje. Pa kaj, ko vas starih še pozdravljati ne morem naučiti; tolčete tako, kot znate že celo življenje. S pijačo je ravno tako. Možu paše, tudi če mu škoduje.

PETER KLEPEC: Pusti ga, Martin, njega ne uženeš z diplomacijo, kot si Črta za papir.

VLADO NOVINA: Že imate papirje?

MARTIN KRPAN: Imamo...

BUTALSKI KOVAČ: Salamensko težko so jih dali od sebe. Jaz sem moral vse sile napeti, da smo si pridobili svoje pravice, ki so bile na naši strani in jih je hotel tisti uradnik nekako drugače preobrniti...

MARTIN KRPAN: Khmm, khmm...

VLADO NOVINA: No, vidite, za temi papirji stoji naš biro. Lepo bomo poskrbeli za vas, saj je že kar malo nerodno, ko takole strašite mladino in jo spravljate v slabo voljo, ker se mora vsako leto okoli mature guliti vaše življenjepise. Vas bomo lepo oskrbeli, mladina pa ima tako nogomet, disko klube in še mnoge bolj zanimive zabave, kot ste vi.

PETER KLEPEC: Ni kaj, lepo bo. Mi se bomo že znašli, a ne, Martin?

MARTIN KRPAN: Ne vem.

KRJAVELJ: Prej bi mislili, fantje, prej...

VLADO NOVINA: Hm, ja. Če gledam tole oštarijo, Krjavelj, nekaj bo treba storiti.

KRJAVELJ (zine): Kaj pa?

VLADO NOVINA: Malo obnoviti. Več stekla. Dizajn, mlade kelnerce, glasbeni center, to je denar, biznis!

KRJAVELJ: Ampak meni takšna roba ni všeč.

VLADO NOVINA: Vem, vem, samo - čas gre naprej. Tule, vidiš (potegne iz aktovke papir), smo priskrbeli zate (mu da papir). Brez zamere (da steklenico v aktovko). Zdravo! (Odide).

KRJAVELJ (zaprepačen): Aaaaaa...

VSI: Kaj je?

HOTEN JA

HOTENJA 1, ilustrirala Jelka Rotovnik (1981)

KRJAVELJ: Na-pot-ni-ca...

VSI: Napotnica?

KRJAVELJ: Tristo hudičev, saj so znoreli! Vlado... kaj... (steče s papirjem za njim). Vlado... Vlado...

ZELENI JURIJ (vstopi, pri vratih se Krjavelj zaleti vanj).

KRJAVELJ: Kaj bi pa ti rad, grinta zelena? Te presekam, kot hudiča?

ZELENI JURIJ: Vinjak...

KRJAVELJ: Ti bi vinjak, se boš ja posušil... tristo hudičev... ne grem... kaj bo z gostilno... v ta smrdljivi dom onemoglih... o, jaz tepec... ne grem...

ANČKA (vstopi z Lepo Vido): Dober dan!

KRJAVELJ: Ha?! "Dober" dan?

ANČKA: A ni dober?

KRJAVELJ: Vraga je dober. Vse mi bodo pobrali. Pravi: "denar, dizajn, biznis, mlada kelnerca..."

ANČKA: Če rabite kelnerco, jaz bi še tudi šla nazaj v službo. Včasih, ko sem še jaz nosila pladenj, je vse hitelo v oštarijo.

PETER KLEPEC: Eh, kdo bo tebe gledal, stara baba! Ta, ob tebi, če ne bi ravno otroka nosila; takšno bi še jaz malo po... he, he.

BUTALSKI KOVAČ: Le kdo bo srečni očka?

ZELENI JURIJ: Dajte mi vinjak, no!

KRJAVELJ: Tu imaš, grinta.

ZELENI JURIJ: Pa še tejle (pokaže na Lepo Vido). Vprašajte jo, če bo kaj pila.

KRJAVELJ: Ali jo bom jaz spraševal? Bo že sama zinila... Hm, kaj boš?

LEPA VIDA: Nič.

KRJAVELJ: Kar naj mi zaprejo! Kar naj mi vse poberejo, kar naj, tristo presekanih hudičev!

MARTIN KR PAN: No, le nikar se ne jezi, Krjavelj. Daj gospodični sok, saj vidiš, da je v drugem stanju.

KRJAVELJ: Kaj me briga... Tu je...

MARTIN KRPAN: Kdaj pa imate rok?

LEPA VIDA: Ne vem.

MARTIN KRPAN (Zelenemu Juriju): Morda bi pa ti vedel, mladi mož?

ZELENI JURIJ: Jaz? Ne vem točno.

MARTIN KRPAN: Pa vsaj približno.

ZELENI JURIJ: Dolgo menda ne bo več trajalo. Spoprijateljila sva se, kakšnega pol leta bo mimo. Po plesu sem jo spremljal in, saj veste, takšni časi so pač. Bila je prilika...

MARTIN KRPAN: Ja ja, saj vemo.

ZELENI JURIJ: Ampak jaz jo še vedno ljubim... Tako ognjevit je bila takrat, ni mi žal. Le otrok me skrbi, kaj bo z njim v Lepši bodočnosti. Tako sami sebi prepuščeni smo ostali.

PETER KLEPEC: Kaj boš zdaj jamral. Če bo sin, bo tvoje delo prevzel, če bo hči, bo zopet lepo besedo pone-sla med ljudi.

ZELENI JURIJ: Jaz... si tako želim.

MARTIN KRPAN (Lepi Vidi): Kaj pa vi?

LEPA VIDA: Mrtev bo. Mrtev bo prišel na svet. Kaj bo drugega, mrtev bo!

ANČKA: Eh, daj! Morda se pa le rodi živ.

LEPA VIDA: Kaj bo tam živ, kamor gremo, kaj bo tam otrok.

MARTIN KRPAN: Saj nam bo lepo tam. Tako ravno ne kot na Vrhu, bo pa tako nekako kot na Dunaju...

KRJAVELJ: Bo vraga!

BUTALSKI KOVAČ: Kaj zdaj tule cagate, jaz sem se pa tako boril za ta papir. Zopet bom koval, vile in lopate, lopate in vile...

PETER KLEPEC: Največ pa volke.

(Vstopijo Črtomir, Martinek Spak in Hlapec Jernej).

ČRTOMIR (veselo): Hoj, birt, liter ga daj! Semle, pred

mene!

KRJAVELJ: Od kdaj si pa ti tako vesel?

ČRTOMIR: Od kdaj? Od danes, ha, ha (vihti po zraku papir). To je moja rešitev. Napotnica! Znebil sem se teh dveh. Nič več ne bom plazil pred njima. Le sem, jaz plačam, rešen sem.

KRJAVELJ: Enemu veselje, drugemu jeza. Vrag te vzemi!

ČRTOMIR: Le daj, le daj, Krjavelj! Jernej, Martinek, pridita, nazdravimo!

HLAPEC JERNEJ: Pa naj bo.

MARTINEK SPAK: Konec koncev, smo ravno tam, kot smo bili pred tem. Na istem smo. Skupaj spadamo.

ČRTOMIR: Na zdravje.

HLAPEC JERNEJ: Kakšna pravica neki je zopet to. Poglej, Martinek, skupaj smo se žrtvovali, skupaj smo kovali načrte, obleke smo zamenjali. Ali kaj, duše so nam spoznali, duše se nam niso spremenile, zdaj pa imamo vsi te papirje. Toliko let po svobodi smo oznanjali dobro besedo. Slovensko. Trosili smo jo med delavce in med direktorje, pa so nam rekli "kaj je vas treba." Dobro. Uklonili smo se. Tudi Črtomir. Pustili smo dobro besedo, sedli smo na svoje stole, ti višje, jaz nižje, in smo delali. Drugim všečno, sebi v slabo voljo. Prijatelji so nas za hrbtom obrekovali in pomilovali. Lepe plače smo dobivali, boljše kot Krpan, ki je ves čas sol tovoril in druga težka dela opravljal. Pa nič. Nič ni pomagalo. Duše, veste, duše so nam ostale iste. Naše duše so nas spravile nazaj, sem, kamor spadamo. Med dušne pastirje. A kaj zdaj? Sam sem si pomagal, sam sem si napisal napotnico. Napotnica! Zopet sem med njimi, pa sem upal, kot Krjavelj, da se bom rešil Lepše bodočnosti; kaj pomaga, če Jernej ostane Jernej, sam. Upornik, sto let pred množico. Ampak veš, Martinek, moja duša, ta je srečna. Med svojimi sem. In ni ga vraga, da ne bi bilo poti nazaj, nazaj med ljudi. Bomo že našli pot med ljudi. Bomo našli pravico! Pij, Martinek! Ne na zdravje, na nesrečo in na

veselje pijmo!

MARTINEK SPAK: Na veselje!

ČRTOMIR: Komu je potrebna pridiga? Med svojimi smo! Na zdravje!

3. slika

(V VILI LEPŠA BODOČNOST)

BUTALSKI KOVAČ: Krasno, tu smo! Zbrani kot pri Krjavlju. Tjale postavim nakovalo in začnem koj jutri. Ho, saj je skoraj tako temno, kot je bilo v moji kovačnici. Ih, ko bi moji Butalci videli, kam sem se pririnil!

MARTIN KRPAN: Na Dunaju sem bil v mnogokaterih vilah, primoj... tako temno pa ni bilo v nobeni!

KRJAVELJ: Ne rečem, da je bila moja gostilna vzgledna, sobe so bile prašne, zato so mi jo menda vzeli, ampak svetlejša je bila!

ČRTOMIR: Kot moj urad.

MARTINEK SPAK: Kot naš urad!

HLAPEC JERNEJ: Saj smo se sami spravili sem.

ANČKA: Z moškimi je bil vedno križ. Zijajo tod okoli in jamrajo, kot bi se gora sesula. Dajmo si malo urediti; Jurij poišči kakšno mesto za Vido. Skrbeti moraš zanjo.

LEPA VIDA: Hvala ti, Ančka. Tako skrbiš zame, pa ni treba, veš, kar zase si uredi. Jaz bom tako kar umrla s svojim mrtvim plodom...

ANČKA: Ti, da boš umrla? Nikoli. In tvoj plod? Ta bo tulil in kričal v teje sobi, da bodo vsi dedi živce izgubili. Jurij, no, kaj je!?

ZELENI JURIJ (pospremi Lepo Vido na mesto, kjer ji je pripravil kotichek).

PETER KLEPEC: Ta ženska nam bo še kaj zakuhala.

MARTIN KRPAN: Kaj bo skuhala? Po svoje ima prav.

Sicer se pa z babami ni kaj veliko repetiniti. Sam cesar je težko pomiril cesarico, pa bi tole, ki nima nikogar več nad sabo... In ko se luna dvakrat spremeni, porečeš: "Prav je tako, saj se baba ni rodila z zeljnato glavo."

KRJAVELJ: Modrujta, modrujta, na sode pa nihče ne pomisli. Kje je zdaj naš "rešitelj" Vlado, da nam pokaže, kje je v tem "rajskem gradu" klet?

BUTALSKI KOVAČ: Ne kliči volka, ko še sam preveč rad pride.

PETER KLEPEC: Hudiča, ne volka!

VLADO NOVINA: Živijo!

BUTALSKI KOVAČ: Saj sem rekel.

VLADO NOVINA: Kaj si rekel?

BUTALSKI KOVAČ: Nič, le to me zanima, ali je v tem čudovitem gradu tudi kakšna kovačnica, da bi lahko kos železa ošpičil. In ni ga zlomka, če ne bosta Martin Krpan in Peter Klepec tudi pomagala goniti težka kladiva. Sam ne bom mogel vsega, od same državne pomoči pa tudi ne bomo živeli.

VLADO NOVINA: Krasno! Všeč mi je, da ste se tako čudovito vživeli. Čudovit glas vas samih me je prepričal, da je naš urad ravnal prav in da smo za vas našli pravo mesto. Vse se bo uredilo, vse!

MARTIN KRPAN: Mene pa nikakor ne vabita zraven. Tudi Peter Klepec ne bo pomagal volkov kovati, če se ne motim. Podpisala sva papirje in pečat je udarjen. Kar je, to je, nič se ne spremeni. Mi smo tu in vi ste tam. Sam Bog ve, ako ga je še kaj v nebesih, kaj bi moralo priti nad nas, da bi šli zopet nazaj med narod in jaz bi moral zopet kazati, zakaj in kako sem Brdavsu glavo odsekal. Pa kakor sem rekel; pečat je tu, isti velja kot cesarski nekdanj za sol, in to velja. Mi smo podpisali, brez dela se nam nudi jedača in pijača, kolikor nam je je volja! Zakaj bi potlej gonili težka kladiva, kar je meni kakor vam s peresom mahati, če mi ni treba? Če ne morem svoje storije več med ljudi trositi, ker je nimajo časa poslušati

in ker tudi ne vedo več, zakaj bi jo poslušali, čemu in komu bi potlej z Butalskim kovačem volke koval? In Peter meni takisto, dolgo že kolovrativa skupaj in ga dobro poznam.

PETER KLEPEC: Čisto tako. Le to naj še dodam, da bova z Martinom že še postorila kakšno dobro delo, če bo prilika nanesla. Močna sva, soli pa v svojih zarobljenih kmečkih buticah ne znava prav presipati, zakaj bi se potem naprezala, če ni potrebno. Na zdravje, Martin!

MARTIN KRPAJ: Na zdravje s praznim kozarcem?

VLADO NOVINA: No!? Nisem vedel, da so med vami tudi negativni elementi. Nič ne de, naš urad je na vse mislil, bomo že! Vi, Butalski kovač, pa boste dobili lepo nakovalo, kup železja in ducat volkov, da bo delo steklo.

BUTALSKI KOVAČ: Sam bom težko... če bi drugi pomagali, nič ne rečem, da ne bi...

VLADO NOVINA: Dobro, dobro, bomo že uredili, da bo prav. Zdravo... zaenkrat!

MARTINEK SPAK: Si ga videl?

HLAPEC JERNEJ: Le kam sem ga gledal, ko mi je dajal službo. Zaspal sem, starec razočarani, pa sem prijel za prvo delo.

ČRTOMIR: Da smo le skupaj, bomo že kako preboleli in si kako skrajšali dolge ure brezzdelja.

PETER KLEPEC: Le zakaj ste se zaposlovali v teh uradih? Kdo je vas gledal? Kdo? Po sili so nas gledali, da se še zdaj sprašujejo, zakaj morajo brati o naših problemih. Le zato smo, da zaradi nas minevajo šolske ure. Da zaradi nas vsakih deset let obnavljajo zlate črke in številke na spominskih ploščah naših mater in očetov. Pa so prazne te črke in številke. Redki, preredki so nam pogledali v srce in videli, kdo pravzaprav smo. Pa ste še tiste šli razočarat in poskrili so se po pisarnah!

KRJAVELJ: Ej, Peter, Peter, da ti modrosti trobiš? Kje si jih le nabral? Menda pri Martinu Krpanu! Pa ima on boljše... Sode bomo šli iskat, a ne možje?! Kar gremo, ko

pa jo je naš vodič tako popihal! (Martin Krpan, Peter Klepec, Črtomir, Hlapec Jernej, Martinek Spak, Butalski kovač in Krjavelj odidejo iskat sode).

ANČKA (Juriju): Ali ti ne pojdeš z njimi veseljačit?

ZELENI JURIJ: Ne, jaz ne bom, danes ne morem piti.

ANČKA: Seveda ne. Opeka ti je padla na glavo, opeka, pa si ne upaš s temi fanti, da te ne bi preveč po zobeh vlačili, zdaj ko si se obabil. Tisto noč pa, ko si tiščal vanjo, si imel gotovo usta na smeh razpotegnjena in se nisi držal kot danes, ko si takšen, kot bi ti kislo kumaro nekam tiščali. Junaki ste, junaki slovenski, vseh junaštev sposobni, a le za šankom. Kaj jih zanima? Saj si videl: sodi, samo sodi jim gredo po glavi, bab se pa bojijo kot hudič križa, pa jih perejo, umivajo, kuhajo, redijo. Oni pa: sodi, sodi, najprej so žejni...

ZELENI JURIJ: Veste, gospa...

ANČKA: Bila sem gospa, pa nočem več biti. Zdaj sem samo svoja, težko je bilo, nobeni ne bi privoščila, pa tudi z nobeno ne bi zamenjala, najmanj pa s tole tukaj, ki ima tako megleno prihodnost. Ne boš se ji izmuznil. Redil jo boš, kot si jo zaplodil. Vajini otroci bodo vsi, kolikor jih bosta spravila na svet.

LEPA VIDA: Saj bo mrtev, saj bo mrtev. Če pa bo živ, bo umrl v tem mraku, zato naj bo mrtev. Nočem veselja ob sebi, nočem ga dojeti s svojim mlekom, če ne bo mogel od tod. Tavalala sem skozi čas in nikjer ni bilo tako tesno kot tukaj. Ni moglo biti bolje, ko so nas s takšno ihto spravili sem.

ZELENI JURIJ: Vida, oprosti mi, ker sem te ljubil in ker te še ljubim; ker sva v solzah spočela tega otroka v želji, da ga ne bi, ker ni vredno, da bi ta gnili svet polnili z otroki. Zdaj pa naj umre tukaj ob nama ali pa naj gre stran od naju in naj bo samorastnik.

ANČKA: Saj sama ne vesta, kaj bi rada! Otroka hočeta, pa ga nočeta. Ob sebi mrtvega, živega v svet. Tako daleč moja kelnerska pamet ne nese. Kako bo šel ven, vrata so takšna, da peljejo le noter, okno je visoko, saj ga niti ne

vidita.

ZELENI JURIJ: Res je visoko. Vidiš, Vida?

LEPA VIDA: Ne, kje je?

ZELENI JURIJ: Če ne vidiš, stopi na prste. Tako. Ga zdaj vidiš? Še više? (Jo dvigne). Zdaj vidiš?

LEPA VIDA: Da, zdaj ga vidim. Kako lepo svetlo je. Tako modro nebo... joj... ah... tako lepo modroooo... oh...

ANČKA: Spusti jo, cepec!

ZELENI JURIJ: Kaj je!?

ANČKA: Spusti jo, za boga...

LEPA VIDA (se zgrudi): Čutim ga, živ je... ven hoče... moj čas je prišel...

ZELENI JURIJ: Že?

ANČKA: Ti si ji pomagal, kaj zdaj zijaš, primi jo! (Položita Lepo Vido na ležišče).

LEPA VIDA: Stiska me... Hoče ven.

ZELENI JURIJ: Naj te držim za roko?

ANČKA: Pusti jo, kaj ti veš! Stran pojdi! Vroče vode prinesi!

KRJAVELJ (prikotali sod, je že okajen): Kakšne vode, baba, vino smo naši.

(Peter Klepec in Martin Krpan prideta za njim).

MARTIN KRPAN: Vina pa je tukaj, več tisoč litrov.

PETER KLEPEC: Zdaj pa na zdravje, Martin. Na najino moč!

LEPA VIDA (se muči v porodnih krčih): Zdaj bo... oh... zdaj bo...

ANČKA (se trudi okoli Vide).

ČRTOMIR in BUTALSKI KOVAČ (objeta prilomastita vsak s svojo pletenko v sobo).

HLAPEC JERNEJ in MARTINEK SPAK (z druge strani privalita svoj sod).

(Med stokanjem Lepe Vide se mešajo pijani glasovi in kričanje sedmih junakov, ki so našli vino).

MARTIN KRPAŃ: ... Brdavsu glavco... preč...

BUTALSKI KOVAČ (poje): Kujemo, kujemo, kujemo, kujemo, črni kovači, volke, lisice in druge zveri, kujemo mi, hi, hi, hi...

HLAPEC JERNEJ: ... Zapali jim bajto, ho, kdo se jih bo bal...

ANČKA: Pritisni, Vida, pritisni še malo!

LEPA VIDA: Ah... saj bom... moram...

ČRTOMIR: ... Si me iskal, med mrtvimi, pa sem se ti izmaknil...

ANČKA: Še malo!

KRJAVELJ: Kje ste, presekani hudiči... zelene kepice, rdeče hlačice...!?

LEPA VIDA: ... Moram... moram... bom...

PETER KLEPEC: Drobig kamenje... takole ga stisnem...

ANČKA: Kje je voda, kje je voda!?

ZELENI JURIJ (se z vodo prebija med veseljaki):
Prostor, voda...

MARTINEK SPAK: Vodo nosi?! Vino imamo!

ANČKA: Brž, je že tu. Glavica, fantek bo! (Hrup se za spoznanje zmanjša). Ves je že zunaj... Fant je! Rešena si, Vida! (Otrok zajohče).

LEPA VIDA (se še vedno muči v krčih): Ven hoče... oh... moram... še... še je notri...

ANČKA: Fant je, slišiš!?

LEPA VIDA: ... Še je... Moram...

ZELENI JURIJ: Dvojčka!!

(Hrup pijanih junakov potihne).

LEPA VIDA: ... Moram... tam je... oh... svetloba... okno... Ven mora...

ANČKA: Tu je, Vida, še malo!

LEPA VIDA: ... Oh... oooo... še.... joj.... nebo... oh....

ANČKA: Imam jo. Deklica je. Fantek in deklica. Par imamo!

(Nastane tišina, ki jo moti le počasi umirjajoče se dihanje Lepe Vide).

LEPA VIDA (počasi vstane in se počasi odpravi proti mestu, kjer je sedela na začetku predstave): Jaz sem svoje opravila. (Sede). Jaz sem svoje opravila, dojila ju ne bom!

ZELENI JURIJ: Vida...

LEPA VIDA: Ti si njun oče. Tako je prav...

ZELENI JURIJ: Vida...

LEPA VIDA (nemo obsedi in se ne zanima več za dogajanje okoli sebe).

PETER KLEPEC: Ja, kaj bomo zdaj?

HLAPEC JERNEJ: Kdo ju bo dojl?

KRJAVELJ: Mar mi z vinom?

ANČKA: Sama je hotela tako. Dejala je, tu naj umreta ali pa naj gresta ven.

BUTALSKI KOVAČ: Ta baba se ve... Ne smemo ji verjeti. Babji jezik in kačji strup...

MARTIN KRPAN: In skovan volk!

ZELENI JURIJ: Res je sama tako hotela. Tukaj naj umreta ali pa naj gresta še živa ven. Tudi jaz tako hočem. Jaz sem njun oče! (Gre in nemo sede poleg Vide).

ČRTOMIR: Kaj bomo, možje?

ANČKA: Ih, možje! Babe ste, pa še pijani povrhu! Nič ne bo z vami, že vidim da ne. Jaz bi ju dojila, pa nimam mleka. Moje prsi so že suhe. Vi, vi bi ju z vinom zalivali, ha! Možje! (Obrne se in si daje opravka z dvojčkoma).

(Vsi v zadregi utihnejo).

MARTINEK SPAK (se čez trenutek ojunači): Tiho, baba, ti nas ne boš zmerjala!

MARTIN KRPAN: Tudi meni ni prijetno pri srcu, ko baba zarogovili, ali kar mora biti, temu se ne smemo odrekati. Že ima svoj prav.

PETER KLEPEC: Zdrobim kamen... Obljubil sem vsaj eno dobro delo, če se bo dalo...

MARTIN KRPAN: Veste kaj, junaki (jih pogleda

naokoli), saj smo, ali ne.. tukaj, pravi mati, jih živih noče imeti; pa ju spravimo ven!

ČRTOMIR: Kako?

BUTALSKI HLAPEC: Dajmo ju komu iz urada pa bo!

HLAPEC JERNEJ: Eh, kovač, da bi ju pri drugih vratih koj poslali nazaj.

MARTINEK SPAK: Tako že ne bo šlo.

MARTIN KRPAN: Menim takole. Vsaka stvar se mora dobro premisliti, preden se izvrši, pa naj bo še tako lahka na pogled. Tale pa še malo ni. Da bi otroke dali uradnikom; kaj veš, kaj se iz tega zvali? Dva nova uradnika pa nič drugega. Jaz mislim takole: močna sta na pogled, mi pa še bolj. Kaj misliš, Peter, ali bi ti bila velika sila prijeti tegale otročička in ga vreči tjale skozi okno?

PETER KLEPEC: Saj se bo razbil!?

MARTIN KRPAN: Kaj se bo razbil! Ni iz stekla. Iz kosti sta in iz kože pa nekaj malega mesa imata spodaj natlačenega. Kaj bi se tisto razletelo! Huje jima ne bo kot tebi, ko so te še pastirji mikastili. Preživel si. In kakšne hudobije počnejo sedaj z nami. Po sili nas hodijo gledat in brat, ne zato, ker bi nas ljubili. In smo še vedno čili in zdravi. Še judeže med nami smo spreobrnili. Vidiš, takšna je moč čistega srca.

PETER KLEPEC: Kaj pa, če vendarle...?

MARTIN KRPAN: Tako je na tem svetu, moj Peter. Kdor je močan, ta bo preživel, kdor je šibak in praznega srca, ta naj izgine, da ne bo življenje pometalo z njim.

ČRTOMIR: Vrzimo ju!

HLAPEC JERNEJ: Kaj porečete na Martinove besede?

BUTALSKI KOVAČ: Naj bo Butalskemu bogu potoženo... Saj je zunaj lepše kakor tukaj!

VSI (se strinjajo): Ven z otrokoma... Na preizkušnjo... Na svetlo...

MARTIN KRPAN: Ančka, pripravi otroka!

ANČKA: Saj ste znoreli... A če je takšna tudi materina

volja... Morda ju zunaj najdejo dobri ljudje?

PETER KLEPEC: Najdejo, najdejo. Zagotovo ju najdejo.
(Hlapec Jernej in Ančka izročita dvojčka Martinu Krpanu
in Petru Klepcu).

HLAPEC JERNEJ: Tu sta, naša apostola.

(Martin Krpan in Peter Klepec vržeta otroka skozi
okno).

MARTIN KRPAN: Tako! To je opravljeno.

VSI (nemo zrejo v okno).

KRJAVELJ (veselo): Možje! Vino, ha, ha! Proslavimo!

(Konec).
